

Andersen

A RÚT KISKACSA

De szép is volt azon a nyáron a határ! Sárgultak a búzatáblák, a zab még zölden bólogatott, a kaszálókön petrencékbe hordták a szénát; piros lábú gólyák lépdeltek méltóságteljesen a réteken, és egyiptomi nyelven kerepeltek - ez volt az anyanyelvük. A gabonaföldeket, kaszálókat sűrű erdők övezték, s az erdők ölén mély vizű tavak csillogtak. Szép volt, nagyon szép volt a határ!

Mély árkokkal körülszegett, régi udvarház melengette öreg falait a napsütésben. Környékét fölverte a lapu, falai tövétől az árkok széléig kedvükre nőttek-terpeszkedtek az óriási lapulevelek; egy-egy magasabb bokor alatt kényelmesen megállhatott volna egy kisgyerek.

Ez a zöld sűrű valóságos rengeteg erdő volt annak a kacsának, amelyik itt ült a fészkén, hogy tojásait kiköltse. Sokáig kellett melengetnie a tojásokat, s a kacsa sokat unatkozott: vendég ritkán vetődött el hozzá, a társai meg az árkok vizében bukdácsoltak, nem szívesen totyogtak ki a szárazra, hogy a világ folyásáról társalogjanak vele a lapulevelek alatt.

Egy nap aztán föl pattant az első tojáshéj, utána a második, s a többi. "Sip-sip!" - örültek meg a világnak a fiókák, s kigombolyodtak a tojásból, mint megannyi meglevenedett tojássárgája.

- Háp-háp! - az öreg kacsa csak ennyit mondott. A kiskacsák ott nyüzsögtek körülötte, kíváncsian nézték a lapulevelek zöld sűrűjét, s az anyjuk hagyta, mert a zöld szín jól tesz a szemnek.

- Ó, micsoda óriási nagy a világ! - álmélkodtak a kicsinyek; persze itt már másképp érezték magukat, mint benn a szűk tojásban.

- Azt hiszitek, ez az egész világ? - kérdezte az anyjuk. - A kert túlsó fele is hozzátartozik, de még a pap földje is. De ott még én se jártam. No, megvagytok-e valamennyien? - Kinyújtotta a nyakát, és végignézett a kis seregen. - Dehogy vagytok, hiszen lám, a legnagyobbik tojás még ott hever a fészeken. Jaj, meddig melengessem még? Most már igazán unom! - De mit tehetett, visszaült a tojásra.

- Hogy vagyunk, szomszédasszony? - kérdezte egy öreg kacsa, aki látogatóba jött hozzá.

- Annyi bajom van ezzel az egy tojással - panaszkodott a kacsa. - Nem győzőm kivárni, hogy

felpattanjon. Hanem nézd meg a többit! Soha életemben nem láttam különb kiskacsákat. Egytől egyig arra a semmirekellő apjukra ütöttek. Még csak el se jött hozzám.

- Hadd látom azt a csökönyös tojást! - mondta a kacsanéne. - Alighanem pulykatojás, nekem elhiheted! Én tudom, mert egyszer én is megjártam. Pulykatojásokat költöttem ki, s mennyit vesződtem a kicsinyekkel! Mert a pulyka mind retteg a víztől. Nem mentek azok a vízbe, se szép szóra, se parancsra! Mutasd csak azt a tojást! Hát ez bizony pulykatojás! Hagyd csak itt a fészekben, s inkább a többit tanítsd úszni.

- Még elüldögélek rajta egy kicsit - mondta a kacsa -, most már nem hagyom itt, ha már ennyit melengettem.

- Ahogy tetszik! - mondta az öreg kacsanéne, azzal eltotyogott.

Vége-vége megpattant a nagy tojás héja. - Pip, pip! - sipogta a fióka, és kikászálódott a nagyvilágra. Milyen rút volt szegény, és milyen nagy! Az anyja jól szemügyre vette. "igen nagy ez kacsának - gondolta magában. - Egészen más, mint a többi. Kispulyka volna? Majd elvállik mindjárt, gyerünk csak a vízhez! Úsznia kell, ha másképp nem, hát magam lököm bele!"

Verőfényes, szép idő volt másnap, a lapulevelek közé betűzőtt a napfény. A kacsa lerándult kicsinyeivel a vizesárok partjára. Zsupsz! - már bele is csobbant a vízbe. A kiskacsáknak nem kellett sok biztatás, vígan loccsantak utána; a víz összezapott a fejük fölött, de nyomban fölbukkantak, és úgy úsztak, hogy gyönyörűség volt nézni: a lábuk magától gyúrta a vizet; mind jól érezte magát benne. És a rút kiskacsa is ott lubickolt közöttük.

- Mégsem pulykafi ez - mondta a kacsa -, lám, milyen pompásan evez, és milyen szépen tartja a nyakát! Hiába, az én vérem! Ha jobban megnézem, egészen takaros formájú. Háp-háp! Gyertek hát, hadd mutatom meg nektek a világot! Be kell mutatkoznotok a réceudvarnak, de mindig mellettem maradjatok, nehogy rátok taposson valaki. Különösen pedig a macskától óvakodjatok.

Elvezette hát őket a réceudvarba. Ott éppen hangos csetepaté volt: két récecsalád összemarakodott egy halfejen, amit végül is a macska kaparintott meg.

- Látjátok, ilyen a világ sora! - mondta oktatón a kacsa, és megvakarta a csőre tövét, mert maga is nagyon megkívánta a halfejet. - No, szedjétek a lábatokat, menjetek oda ahhoz az öreg kacsahölgyhöz, és hajoljatok meg szépen előtte. Ő a legelőkelőbb az egész udvarban: spanyol származású, azért olyan kövér, s nézzétek, piros rongyot visel a lába szárán. Ez rendkívül nagy kitüntetés, nem is kívánhat többet egy kacsa; azt jelenti, hogy vigyáznak rá, azt akarják, hogy ember, állat mind megismerje. Sipogjatok neki illedelmesen, s a lábatok fejét kifelé rakjátok! A jól nevelt kiskacsa nem rakosgatja csámpásan a lábát, úgy jár, ahogy a szüleitől tanulta, így ni! Hajtsatok szépen fejet, és mondjátok: "Sip!"

A kicsinyek szót is fogadtak; az udvar népe mind őket szemlélgette, aztán megmondták, amit gondoltak: - Még ez hiányzott! Nem vagyunk elegenden, most ezek is a nyakunkra jönnek! Hát az meg miféle, az a rút jószág? Ezt már nem tűrhetjük! - Egy kacsa mindjárt neki is ugrott, és

megcsípte a nyakát.

- Ugyan, hagyjátok! - védte az anyja. - Nem vét ez senkinek!

- De nagyobb, mint más becsületes kiskacsa, és rút is! Ezért bizony verést érdemel! - kiáltotta az indulatos kacsa.

- Olyan szép a többi fiókád! - mondta a piros kapcsás kacsahölgy. - Takarosak és jó növésűek. Csak ez az egy ilyen szerencsétlen formájú. A legjobb volna, ha újra kiköltened.

- Azt nem lehet, kegyelmes asszonyom - felelte a fiókák anyja. - Rút kis jószág, az igaz, de jólelkű teremtés, úszni meg éppen úgy úszik, mint akármelyik, sőt, bátor vagyok kijelenteni, hogy még különbül. Remélem, majd kikupálódik, vagy kisebb lesz idővel; túlságosan sokáig kuporgott a tojásban, azért ilyen formátlan. - Csőrével egyenesre igazította a rút kiskacsa nyakát, és anyai gonddal rendezgette a pihéit. - Különben is, gácsér - folytatta -, hát nem olyan fontos, hogy szép legyen. Erős legény lesz, úgy nézem, megállja majd a helyét az életben.

- A többi kicsinyed takaros - mondta kegyesen az előkelő kacsa. - Érezzétek hát otthonosan magatokat, és ha véletlenül halfejet találtok, elhozhatjátok nekem.

De a szegény kiskacsát, amelyik utolsónak bújt ki a tojásból, szünetlen csípték, rúgták, tépázták és csúfolták a többiek, nemcsak a kacsák, de még a tyúkok is. "Túlságosan nagy!" - vélte mindenki; a pulykakakas meg, aki sarkantyúval jött a világra, és legalábbis császárnak képzelte magát, földuzmaszkodott, mint egy dagadó vitorla, nekirontott a rút kiskacsának, és olyan dühösen hurukkolt, hogy belekékült a vörös bőrlebernyege. A szegény kiskacsa azt se tudta, hová legyen ijedtében, de meg búsult is, amiért olyan rút, hogy az egész baromfiudvar őt csúfolja.

Így telt el élete első napja. A többi még keservesebb lett. A szegény kiskacsát mindenki üldözte, még a tulajdon testvérei sem állhatták, s ha szóltak hozzá, csak így: - Bárcsak elvinne a macska, te utálatos szerzet! - Az anyja se volt jobb hozzá: - Ó, csak már ne látnálak! - A kacsák csípték, a tyúkok vágták, még a szolgáló is rúgott rajta egyet, valahányszor etette az aprójószágot.

Egy nap aztán nem bírta tovább a szerencsétlen kiskacsa, nekifutott a világnak, s átröppent a kerítésen. A kerten túl, a bokrosban ijedten rebbentek szét közeledtére az apró madarak. "Még ők is megrémülnek tőlem, olyan rút vagyok" - gondolta a szegény kiskacsa, és szégyenletében lesütötte a szemét, de azért csak szaladt tovább. Így ért el egy sűrű nádasba, ahol vadkacsák tanyáztak. Meghúzódott a nád között, és elcsigázottan pihent egész éjszaka. Nagyon fájt a szíve.

Reggel, mielőtt a vadkacsák szárnyra keltek volna, jól szemügyre vették az idegent.

- Hát te miféle szerzet vagy? - kérdezték tőle; a kiskacsa jobbra-balra köszöngött, illedelmesen, ahogy az anyja tanította.

- Fertelmes rút vagy! - mondták meg kereken a vadkacsák. - Szerencséd, hogy nekünk mindegy. Csak nehogy beházasodj a családunkba!

Szegény, rút kiskacsának esze ágában sem volt házasodni, beérte annyival, hogy tanyát verhetett a nád között, s ihatott a láp vizéből.

Már két napja tanyázott a nádasban, amikor elébe állt két vadgácsér; nemrég bújhattak ki a tojásból, mert igen hetyke legények voltak.

- Ide süss, pajtás! - szólították meg a rút kiskacsát. - Olyan csúf vagy, hogy szinte tetszel nekünk! Állj be közénk, vándorolj velünk. Nem messze innen van egy másik nádas, ahol szemrevaló kis vadlibuskák lubickolnak. Kisasszony valamennyi, s olyan szépen tudják mondani: "Gi-gá-gá!" Ott talán szerencséd akadhat, ha még olyan csúnya vagy is!

- Dirr! Durr! - dördült valahol a közelükben, s a két hetyke kiscsászár holtan fordult bele a vízbe; pirosra festették a vérükkel. - Dirr! Durr! - hangzott újra, s a vadludak népes csapatban menekültek föl a magasba. Aztán újra eldördült a rémséges hang. Vadászat volt a vidéken; a vadászok körülcserkészték a nádas, néhányan meg lesből lőttek a víz fölé hajló fűz ágai közül. Felhőkben gomolygott a lőpor kék füstje, megakadt a sűrű lomb között, aztán rátespedt a vízre; vizslák caplattak az iszapban, törték a nádat, a sást, szimatoltak. A szegény kiskacsa iszonyúan megijedt, rémülten forgatta a fejét, s éppen a szárnya alá akarta dugni, amikor egy irdatlan nagy kutya termelt előtte. Hosszan lógatta vörös nyelvét, rémítően villogtatta a szemét, az ínyét felhúzta; már-már fogai közé ragadta a kiskacsát. De aztán, mintha hirtelen mást gondolt volna, megfordult és otthagyta.

- Ó, hála istennek! - lélegzett föl a kiskacsa. - Úgy látszik, olyan rút vagyok, hogy még a kutya is áttal a fogai közé kapni.

Most már megnyugodott, nem moccan, míg a feje fölött sörét kaszálta a nádat, és lövések dőreje verte föl a vidéket.

Csak estefelé ültek el a félelmetes hangok. A szegény kiskacsa még mindig nem mert mozdulni, órákig gubbasztott a nád sűrűjében, míg végre előmerészkedett. Akkor aztán futásnak eredt, ahogy csak a lába bírta, menekült a nádasból. Nekivágott a réteknek-mezőknek, de olyan vihar érte utol, hogy alig bírt vánszorogni.

Estére mégis elért egy rozzant kis parasztházikóhoz. Olyan volt az a kis ház, hogy a falai csak azért álltak, mert még nem tudták elhatározni, merre dőljenek. Úgy dühöngött a szél, hogy a kiskacsa leült a farkára, s a földhöz támaszkodott, nehogy elröpítse a vihar. Ahogy ott várta a szél szelődülését, elnézte a rozzant viskót: látta, hogy az ajtaja kifordult az egyik sarokvasból, s a résen éppen besurranhatna a házba. Úgy is tett.

A rozoga házikóban egy öreganyó éldegélt kandúrjával meg tyúkjával. A kandúrnak - akit az anyóka fiacskámnak nevezett - sokféle tudománya volt: föl tudta görbíteni a hátát, tudott dorombolni; még szikrát hányni is, ha visszajáról simogatták a hátát. A tyúk csak arról volt nevezetes, hogy kurta kis lába volt, s ezért az anyóka kurta lábú tyúkokscámnak becézgette.

Igaz, ennek is volt egy tudománya: szép nagy tojásokat tojott; az anyóka úgy szerette, hogy édes gyermekét se szerethette volna jobban.

A háznép csak reggel vette észre a kis jövevényt. A macska hangos dorombolással, a tyúk kárálással jelezte, hogy idegen van a házban.

- Mi az? - tekingetett körül az anyóka. Aztán meglátta a kiskacsát, de mert gyöngé volt a szeme, úgy látta, hogy egy szép, hízott kacsa tévedt a házába. - Ez aztán a szerencse! - örvendezett. - Most majd lesz kacsatojás a háznál. Ha ugyan nem gácsér. No, majd megtudjuk.

Három hétig leste a kiskacsát, de az bizony nem tojott. A házban a kandúr volt az úr, a tyúk pedig a gazdasszony. Ez volt a szavuk járása: "Mi ketten meg a világ másik fele!" Mert hát azt hitték, hogy ők a világ egyik fele, mégpedig a jobbik. A kiskacsa úgy vélte, hogy nem egészen ez az igazság, de a tyúk mindig letorkolta:

- Tudsz tojni?

- Azt bizony nem!

- Akkor fogd be a csőrödet.

A kandúr meg azt kérdezte tőle:

- Föl tudod-e görbíteni a hátadat? Tudsz-e dorombolni meg szikrát háyni?

- Bizony azt sem!

- Akkor ne ellenkezz az okosabbakkal!

A kiskacsa hát behúzódott a sarokba, és ott búslakodott. Maga sem tudta, mi ütött belé: egy napon igen megkívánta a friss levegőt meg a napfényt; víz után vágyakozott, úszni szeretett volna. Addig-addig sóvárgott, míg végül kiöntötte szívét a tyúknak.

- Mi bajod? - ámult el a tyúk. - Már belehibbantál a semmittevésbe! Tojjál tojást, vagy tanulj meg dorombolni, meglátod, kigyógyulsz a bolondságaidból!

- De mikor olyan nagyszerű úszni! - áhítozott a kiskacsa. - Milyen felséges érzés, amikor a víz összecsap a fejem fölött, aztán újra fölbukkanok!

- Nagy élvezet lehet, mondhatom! - mondta kicsinylően a tyúk. - Alighanem megháborodtál. Kérdezd csak meg a kandúrt, ő a legokosabb állat a világon. Kérdezd meg, szeret-e úszkálni, vízben lubickolni? Magamról nem is beszélek, de kérdezd meg az úrnőnket, az anyókát, akinél aztán csakugyan nincs okosabb a földön, örömet lelné-e az úszkálásban, meg hogy a hullámok összecsapjanak a feje fölött?

- Nem, ti nem érthettek meg engem! - sóhajtott a kiskacsa.

- Ki ért meg akkor, ha mi sem? Talán okosabbnak képzeled magad a kandúrnál meg az anyókánál, hogy magamról ne is beszéljek? Verd ki a fejedből ezeket az ostobaságokat, s köszönd meg a teremtnődnek, hogy ilyen jó helyre vezérelt! Itt meleg szobád van s olyan társaságod, hogy elég bölcsességet tanulhatsz. De te hetet-havat összehordasz, mondhatom, nem könnyű boldogulni veled! Nekem elhiheted, hogy jóakaród vagyok; megmondom az igazságot, ha neked rosszul esik is. Ilyen az igazi jó barát. Hát igyekezz; tanulj meg tojást tojni, szikrát hányni, vagy legalább dorombolni!

- Inkább kimennék a messzi világba - mondta sóvárogva a kiskacsa.

- Hát csak eredj, ha nincs maradásod! - mérgesedett meg a tyúk.

Neki is vágott a kiskacsa a messzi világnak; sok vízen úszkált, kedvére bukdácsolhatott, a többi állat békében hagyta, mert olyan igen rút volt. Megérkezett az ősz, csupa rozsdá meg arany lett az erdő, szél markolt a levelekbe, és megforgatta őket a levegőben. Odafönn a magasban egyre hidegebb lett, jégszemek, hópihék nehezítették a szürke felhőket, s egy palánk tetején gyászos hangon kiáltotta egy holló: "Kár! Kár!" Aki hallotta, végig szaladt a hideg a hátán. Komor lett a messzi világ a szegény kiskacsa körül.

Egy este csodálatos színekben bukott le a nap, s a rózsás fényben egy sereg pompás, nagy madár szállt föl egy bokrosból. A kiskacsa még sohasem látott efféle madarakat: ragyogó fehér volt a tolluk, a nyakuk karcsú és szépen ívelő - hattyúk voltak. Különös volt a hangjuk is, az is, ahogy meglendítették karcsú szárnyukat, és szálltak a hideg ég alól meleg ég alá, tengerek partjára. Magasan repültek, igen magasan, s a rút kiskacsát különös érzés járta át, szédelegve forgott a vízben, nyakát nyújtogatta a pompás madarak után, s felrikoltott, de olyan furcsa hangon, hogy maga is megrémült tőle.

Nem tudott másra gondolni, csak a ragyogó tollú, boldog madárseregire; amikor eltűntek a szeme elől, lebukott a mélybe, s amikor felmerült, egészen különös érzések kerítették hatalmukba. A nevüket sem tudta azoknak a madaraknak; azt se sejtette, hová repültek, mégis úgy megszerette őket, mint még senkit a világon. Nem irigyelte őket, hogy is vágyakozhatott volna arra, hogy hasonló legyen hozzájuk! Hiszen azzal is beérte volna a szegény, rút kiskacsa, ha a baromfiudvar népe megtűri!

Aztán lehullott a hó, beköszöntött a hideg-hideg tél. A kiskacsának szakadatlan úszkálnia kellett, hogy be ne fagyjon körülötte a víz, de a lék, ahol úszkált, minden éjjel keskenyebb lett. Olyan kemény hideg volt, hogy a jég ropogott, mint az üveg, s a kiskacsa már a lábával törögette a lék vékony jégváróját. A végén minden ereje elhagyta, s belefagyott a jégbe.

Másnap reggel egy paraszt ment arra, meglátta, fabocskorával föltörte a jeget, és hazavitte a kiskacsát a feleségének. Ott a melegben aztán feléledt a dermedt kis jószág.

A gyerekek játszani akartak vele, de a kiskacsa azt hitte, hogy ők is bántani akarják, riadtan fölroppent, de egyenesen a tejes köcsögbe esett, és szétloccsantotta belőle a tejet. Az asszony sápítózott, összecsapta a kezét; a kiskacsa akkor a vajasbödönbe röpült ijedtében, onnan a lisztesszuszékba, s újra ki. Ó, istenem, milyen tépázottan került elő! Az asszony mérgesen

vágta utána a piszkavasat, a gyerekek egymás hegyén-hátán rohantak, hogy megfogják, kacagtak és visongtak; szerencse, hogy az ajtó nyitva volt, s a szerencsétlen kiskacsa kimenekülhetett a bokrok alá, a frissen esett hóba. Ott kimerülten leroskadott.

Nagyon szívfájdító volna elmondani, mennyi ínség meg nyomorúság jutott azon a kemény télen a szegény rút kiskacsának!

Aztán végre kisütött a jó meleg nap, pacsirta szántotta az eget - tavasz volt! A kiskacsa ott feküdt a nád között, ahol tanyát vert.

Egyszerre csak kiterjesztette a szárnyát, és suhogva fellendült a magasba repült! Még magához sem tért, egy pompázó kertben találta magát, ahol almafák virultak, orgonabokrok illatoztak, s hosszú, zöld ágaikat kanyargó patak vize fölé nyújtották. Milyen szép, milyen üde volt itt a tavasz!

A vízre hajló ágak közül három gyönyörű hattyú siklott elő; hófehér tolluk halkan zizegett, s könnyedén ringatóztak a patakban. A rút kiskacsa tudta már a pompás madarak nevét, s most nagyon megsajdult a szíve.

- Leszállok közétek, királyi madarak! Azt se bánom, ha halálra vagdaltok, amiért ilyen rút létemre közétek merészkedtem! Inkább ti öljetek meg, mint kacsák csípjenek, tyúkok vágjanak, szolgáló rugdosson, vagy a kegyetlen tél végezzen velem! - Azzal letelepedett a patak vizére, s a hattyúk felé úszott. Azok észrevették, és sietve siklottak elébe. - Csak öljetek meg! - mondta a szegény kiskacsa, és fejét a víztükörre hajtotta, úgy várta a halált. De mit pillantott meg a tiszta vízben? Nem a hajdani idomtalan, szürke tollú, rút kiskacsa képét, hanem egy pompás, gyönyörű hattyút - tulajdon képe mását.

Ha valaki hattyútojásból kel ki, hattyú marad, ha baromfinép között nevelődik is!

Most már örült a hattyú, hogy annyi bajt és nyomorúságot ért; így tudta igazán értékelni a boldogságot. Hattyútársai körébe gyűltek, gyöngéden simogatták csőrükkel.

Gyerekek szaladtak a kertbe, morzsát meg búzát vetettek a vízbe, s a legkisebb így kiáltott fel:

- Nézzétek, új hattyú! - És a többiek vele örvendeztek: - Új hattyú érkezett! Tapsoltak, ugráltak örömben, futottak apjukért, anyjukért, fehér kenyeret meg kalácsot szórtak a vízbe, és azt hajtogatták:

- Ez a legszebbik, ez az új. Olyan fiatal és olyan gyönyörűek a hófehér tollai!

És az öreg hattyúk fejet hajtottak a hajdani rút kiskacsa előtt.

A fiatal hattyú azt se tudta, hová legyen a nagy megtiszteltetéstől. Fejét a szárnya alá dugta, úgy megszégyenítette a dicséret. Boldog volt, nagyon boldog, de mégsem fuvalkodott fel, mert a jó szív sohasem kevély. Arra gondolt, mennyit üldözték és csúfolták, most pedig mindenki a szépséges madarak legszebbikének mondja. Az orgonabokor ágai lehajoltak hozzá,

megsimogatták; melegen, nyájasan sütött a tavaszi nap, s a fiatal hattyú szíve csordultig telt örömmel. Megrázta finom tollait, karcsú nyakát magasra emelte, s forró hálával mondta:

- Álmodni sem mertem volna ennyi boldogságról, amikor még rút kiskacsa voltam!